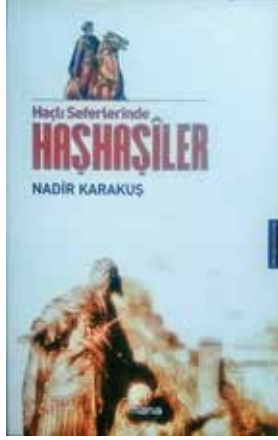

NADİR KARAKUŞ
“HAÇLI SEFERLERİNDE HAŞHAŞİLER”
(İstanbul: Mana Yayınları, 2018)

Ahmet Akın

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, Çorum İl Müftülüğü
Dr., Directorate of Religious Affairs, Çorum Provincial Office of Mufti
Çorum, Turkey
ahmetakin1@hotmail.com

Bu yazımızda “*Mana Yayınları*” tarafından 2018’de yayınlanan Dr. Nadir Karakuş’a ait “*Haçlı Seferlerinde Haşhaşiler*” başlıklı kitabın tanıtımını yapmaya çalışacağız. Kitap yaklaşık 200 sahife ve dört bölümden oluşmaktadır. Suriye ve Filistin bölgesinde 1098’de Antakya’nın ele geçirilişinden 1291’de Akkâ Haçlı Krallığı’nın çöküşüne kadar olan sürede Haşhaşilerin yaptıkları suikastlar, sığındıkları kaleler ve öğretilerinden bahsedilmektedir.

On sekiz sayfalık “*Giriş*” bölümünde Nizarî İsmailîliğin ortaya çıkma süreci ve Hasan Sabbah’ın “*ed-Da’vetü’l-Cedîde*” adı altında yürüttüğü faaliyetlerin ortaya çıkışı ile başlayan anlatım, onun Fatimîler tarafından hakkı gasp edilen Nizar’ın haklarının hesabını sorma adı altında “*Beldetü’l-İkbal*” dediği Alamut Kalesi’nden yürüttüğü davet ele alınıyor. Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah’ın veziri Nizamülmülk’e karşı yaptıkları suikastla ortaya çıkan Haşhaşiler, koskoca Selçuklu İmparatorluğunu derinden sarsmış, çok büyük

bir kaosa neden olmuştu. Hasan Sabbah bundan sonra yaptığı suikastlar ve susturduğu önemli kimseler ile bilinmeye başlayacak, Suriye'deki önemli temsilcisi Reşidüddin Sinan ile birlikte *“Kralların ve Melikelerin ölümünü elinde bulunduran adam”* olarak isimlendirecekti. Örneğin; Batınî fikirlere karşı yaptığı vaazlar ve yazdığı kitaplarla sünnî halkı aydınlatan meşhur İslâm âlimi Fahreddin Razî (ö. 606/1210) bir Batınî fedainin keskin hançeri ile tehdit edildikten sonra susmak zorunda kalmış, bir daha onlar aleyhine bir şey söylememiştir.

Yaklaşık kırk sayfalık Birinci Bölüm'de ise Haçlıların bölgeye geldikleri tarihe rastlayan günlerde özellikle Halep ve Dımaşk'ta Haşhaşilerin ortaya çıkışları anlatılıyor. Tutuş'un birbirlerine düşmanlık derecesinde rekabete girmiş oğullarının Halep ve Dımaşk emîrleri olarak birbirleri ile yaptıkları mücadeleler Haçlı ve Haşhaşilerin işlerini nasıl kolaylaştırdıklarına temas ediliyor. Özellikle Halep meliki Rıdvan'ın şehrinde Haşhaşilere kucak açma ve onlara destek olma nedenleri tarihi gelişmeler üzerinden ele alınıyor. Tutuş'un diğer oğlu Dımaşk meliki Dukak ve onun atabegi olan Tuğtegin'in de Haşhaşilere destek olmaları ve rakiplerini onlar vasıtası ile ortadan kaldırmaları kronolojik olarak ele alınıyor. Özellikle Böri ve Alparslan el-Ahraş'ın Haşhaşilere karşı harekete geçerek şehirlerinden onları çıkarmaları, Haçlı seferlerinin tarihi gelişimlerinden kopmadan ortaya konulmaya çalışılıyor. Haçlılar ve Haşhaşilere karşı mücadele eden emirlerin ve şehir ileri gelenlerinin Batınîlerin keskin hançerleri ile nasıl ortadan kaldırıldıkları masaya yatırılıyor. Bu bölümün öne çıkan bir başka özelliği ise, Haşhaşilerin Suriye'ye gelmeleri ile Müslümanlar arasında var olan bölünmüşlüğü onların gelmeleri ile daha da derinleştiği hususudur. Tuğtegin'in sahip olduğu Dımaşk'ı elinde tutmak için Musul emiri Mendud'u ortadan kaldırması bunun en önemli örneklerinden bir olarak karşımıza çıkıyor. Birinci Bölüm'ün en göze çarpan konularından birisi de Abbasi halifesi Müsterşid ve oğlu Raşid'in Haşhaşiler tarafından öldürülmesi olayıdır. Tarihsel süreç içerisinde ele alınan konu Abbasi Halifeleri ve Selçuklu Sultanları arasındaki güç mücadelesinin anlaşılması açısından da orijinallik arz ediyor.

İkinci Bölüm artık Haşhaşilerin kalelerine kapanarak savunma durumuna geçtikleri dönem olduğu gibi, Suriye'de Müslüman emirler tarafından birlik arayışı içine girilen bir süreçtir. Haçlılara karşı mücadelede daha etkin olduğu gibi, Haşhaşiler de bu dönemde eski etkin cinayetlerini işleyip, Müslümanların bölünmüşlüğüne derinleştirememektedirler. Satın alarak veya hile ile ele geçirdikleri kalelerinden bazen Müslümanlara bazen de Haç-

lılara karşı cinayetlerini işleyip ayakta kalmaya çalışmaktadırlar. Bu devre aynı zamanda Suriye Haşhaşilerinin en etkili lideri Reşidüddin Sinan'ın da ana karargâhları olan Masyaf'a geldiği tarihtir. Sinan'ın karakteri ve kişiliği üzerinden Nizarî İsmailîliğin ana prensipleri ve öğretileri de bu bölümde müstakil bir başlık altında ele alınmaktadır. Reşidüddin Sinan'ın Alamut'taki İmam ile olan münasebetlerinin anlatıldığı kısımlar orijinallik arzetymekte, olaylar tarihsel bütünlük içerisinde ele alınmaktadır. Bu dönemin kudretli üç hükümdarı Zengî, Nureddin ve Selahaddin'in Haşhaşiler ile olan mücadeleleri anlatılırken, dönemin tarihi olaylarından kesitler sunularak konu daha iyi tahlil edilmiştir. Özellikle Selahaddin'in İslâm birliğini sağlamak için Halep'i ele geçirme teşebbüslerinde Halep Zengîleri'nin Haşhaşileri ona karşı kullanmaları diğer kaynaklardan daha açık ve tarihsel bütünlükten kopmadan ele alınmaktadır. Bu bölümün en dikkat çeken başlıkları arasındaki Dürzîlere ve Mısır'daki Fatimî veziri el-Efdal'e karşı yapılan suikastlar, Nizarî İsmailîlerin ne ölçüde Şif olduğunu da sarahatle gözler önüne sermektedir. Haşhaşilerin Haçlı liderlerine yaptıkları suikastlar arasında en ses getireni olan Sûr markisi Conrad'ın öldürülmesine geniş bir yer verilerek, bu başlıkta Haçlılar arasında güç mücadelesi, Kudüs Krallarının seçilmesinde İngiltere ve Fransa lordlarının ve Kral Richard'ın rekabeti Selahaddin Eyyûbî ile ilişki kurularak detaylandırılmaktadır.

Üçüncü Bölüm Selahaddin sonrası Eyyûbiler döneminde Haşhaşiler anlatılmaktadır. Bu bölümde Haşhaşi kurumlarından da Kaleleri ve Fedailerin Yetiştirilmesi konu başlıklarında temas edilmekte, onların ibâha, tenâsüh, takıyye gibi temel akideleri anlatılmaktadır. Haşhaşilerin fikirlerinin Mazdekizm ve İran-Hint fikirlerinden ne derece etkilendiğine cevap aranmaktadır. Bu dönem Eyyûbî ailesi arasında iç çekişmelerin ve Beşinci ve Altıncı Haçlı Seferi'nin yapıldığı kritik bir dönem olmasına rağmen Haşhaşilerin Müslümanlarla niçin uğraşmadıkları İmamları III. Hasan üzerinden ele alınmaktadır. Sünni çizgiye yaklaşan İmam III. Hasan'ın Abbasi halifesi ve müritlerine tavsiyeleri de tarihsel süreç altında ele alınmaktadır. Gizemli ve ürkütücü Haşhaşi toplumunun gündelik hayatları da XII. ve XIII. yüzyıl Suriye ve Lübnan'ın dağlık bölgelerdeki sosyal hayatın anlaşılmasına yardımcı olacak şekilde anlatılması, akıllardaki pek çok soruya cevap arayacak niteliktedir. Bu dönemde Haşhaşilerin karşılaştıkları en önemli problemleri tarikat şövalyelerine haraç ödemeleridir. Bu haraçtan kurtulmak için Kudüs Kralı ile temasa geçmeleri ve yaptıkları görüşmeler de onların takip ettikleri kaygan diplomasiyi oldukça açık ve sarih olarak ortaya koymaktadır.

Dördüncü Bölüm Haşhaşilerin çöküşünü ele almasına rağmen, XIII. yüzyıl ortalarının en önemli konuları olan Moğollar ve Memlukler konusunu da ortaya çıkışları ile birlikte kısaca ele almaktadır. Moğolların ve memluklerin ortaya çıkışını ana kaynaklar etrafında kısaca anlatan konular, Haşhaşilerin Baybars'a niçin yaklaştıklarını gelişen olaylar ışığında ele almaktadır. Alamut'un Moğollar tarafından ele geçirilmesi ile Baybars'a yaklaşan Haşhaşilerin artık hançerlerini onun emrine verdiklerini örneklerle ele almaktadır. Sûr'a gelerek yeni bir Haçlı seferi hazırlığı yapan Philippe de Monfort'un Haşhaşiler tarafından Baybars'ın emri ile öldürülmesi anlatılırken, hem Baybars'ın gücü hem de artık Haşhaşilerin değişen konumları güzel bir anlatımla ortaya konmaktadır. Bundan sonra şövalyelere ödedikleri haraçtan da Baybars sayesinde kurtulan Haşhaşiler, bundan sonra haraçlarını Baybars'a ödemektedirler. Bu da artık onların akıbetlerinin Baybars'a bağlı olduğunu ortaya koyar. Haşhaşi kaleleri kısa bir süre sonra Baybars'ın eline geçer ve Haşhaşiler artık bağlı oldukları idarelerin itaatkâr bozkır halkı olmuşlardır. 1291'de son Haçlılar Akkâ'dan sürülüp çıkarıldığında Haşhaşiler de eski ve tılsımlı bir dağ masalından başka bir şey değillerdi.

Sonuç ve Bibliyografya kısımları ile sonlandırılan kitap, gelişen tarihsel süreç içerisinde Suriye Selçuklularının Halep ve Dımaşk kolları yanında Musul Atabegliği, Böriler, Artuklular, Ahlatşahlar, Zengîler, Eyyûbîler, Memlukler, Danişmendîler ve Anadolu Selçukluları tarihten kesitlerle zenginleştirilmiş, 200 yılın panoraması Haşhaşilerin tarihi üzerinden ortaya konulmaya çalışılmıştır. Moğol tarihi açısından da kısa fakat önemli tespitler yapılmış, Baybars'ın Altınorda'nın Müslüman hükümdarı Berke ile yaptığı başarılı diplomasinin hem Bağdat'ın düşüşünü geciktirmesi, hem de Baybars'ın Hülâgû'ya karşı Moğollar arasından bir dayanak bulması kısaca anlatılmış ve konu zenginleştirilmiştir. Bu anlatımlar da Alamut ortadan kaldırılmasına rağmen, Suriye'deki Haşhaşilerin niçin bir süre daha varlıklarını devam ettirdiklerinin cevabını vermiştir.